

music and educational activities); cognitive (it indicates that the development of performers in jazz vocal class takes place first of all in the creative process of cognition of jazz music); communicative (responsible for the formation of musical communication experience); activity-creative (aimed at uniqueness of creative development of each individual in the process of vocal learning, which stipulates self-development of the singers' creativity, receiving their life and musical experience).

Thus, the process of structure formation of vocal jazz culture requires appropriate didactic support, including the development of methods of vocal training of the performers: the organization of training activities, during which musical interests of each individual are realized; providing completeness, consistency establishment of individual fund of educational and artistic knowledge and vocal and performing skills; stimulation of artists' needs in creative self-expression combined with strong personal stand of the musician.

Keywords: vocal jazz culture, structure components, jazz vocal, performers.

УДК 378:016:784.9

Ярошенко О. М.

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СОЛЬФЕДЖІО»

Стаття розглядає використання психотехнічних прийомів у площині музичної синестезії як засобу, що дозволяє сприймати звук за допомогою зорових, смакових, м'язових та інших асоціацій з метою підвищення ефективності музично-слухового виховання студентів на заняттях з курсу «Загальна теорія музики: сольфеджіо». Дисципліна сольфеджіо розглядається як одна з найважливіших галузей музичної психотехніки в площині становлення музичних відчуттів. В статті наводяться приклади з методики і психотехніки сучасного сольфеджіо та особистого практичного досвіду.

Ключові слова: психотехнічні прийоми, психотехніка, музичний слух, сучасне сольфеджіо, сенсорні технології.

На початку нового тисячоліття, заглядаючи у майбутнє, можна сказати, що головну роль у розвитку культури і освіти в усьому цивілізованому світі відіграють успішні психотехнології. На сьогоднішній день для їх зростання створені всі матеріальні стимули і передумови. При цьому найважливішим завданням залишається збереження психологічного балансу, тобто впровадження будь-яких психотехнічних прийомів в галузь освіти і виховання має супроводжуватися гармонійним розвитком трьох репрезентативних (сенсорних) систем людського сприйняття - візуальної, аудіальної та кінетичної. У зв'язку з цим особливо актуальним постає питання розвитку музичного слуху як потужного інструменту для вдосконалення аудіальної системи людини.

По відношенню до музичної культури сказане означає, що професійна освіта сучасного музиканта залежить від узгодженої роботи репрезентативних систем та володіння механізмом гнучкого перемикавання на різні інтонаційно-ритмічні мови. Цей механізм дозволяє попередньо почути інтонацію, оперувати складною системою еталонів виконання, внутрішньо відчувати кожне співзвуччя і кожен ритмічний зворот [1, с. 317].

Таким механізмом є професійний музичний слух, а головною дисципліною, яка виховує музичний слух - «Загальна теорія музики: сольфеджіо» (далі «сольфеджіо»).

Дослідження стосовно підготовки музикантів на музично-теоретичних заняттях відображені у роботах вітчизняних та зарубіжних учених (Д. Алексєєв, А. Барабошкіна, Д. Блюм, Н. Боголюбова, В. Вахромеєв, О. Давидова, П. Драгоміров, І. Дубовський, Н. Ладухін, І. Способін, Г. Фрідкін). Суттєвий внесок у рішення загальної проблеми виховання музичного слуху внесли роботи С. Майкапара, Б. Асаф'єва, Б. Яворського, Б. Теплова, М.А. Гарбузова, Ю. Тюліна, Є. Назайкінського, С. Скрєбкова, Л. Мазеля. В останній час методологічною основою робіт, присвячених проблемі виховання музичного

слуху, служать теоретичні праці з музичної і загальної педагогіки, психології, акустики. У своїх установах дослідники спираються на теорію інтонації Б. Асаф'єва; теорію діяльності Л. Виготського; теорію музичного інтонування в умовах не темперованого строю М. Гарбузова та М. Переверзева; теорію сприйняття Б. Теплова, Є. Назайкінського; теорію поетапного формування розумових дій П. Гальперіна, а також основи положення інших авторів, які розкривають сутність і специфіку теорії слухової діяльності.

Метою статті є пошук методичних шляхів підвищення ефективності музично-слухового виховання студентів на заняттях із «Загальної теорії музики: сольфеджіо», а саме, дослідження психотехнічних прийомів у площині музичної синестезії, які можна використати на заняттях із залученням основ сучасного сольфеджіо.

Як відомо, дисципліна сольфеджіо пов'язана з рівнем природної якості людини – слухом, яка болісно сприймається студентом на групових заняттях за умов виникнення негативних результатів у порівнянні з іншими. Найчастіше це супроводжується стресами, веде до психологічних травм, що в сукупності є серйозною педагогічною проблемою. Використання знань з теорії і методики у поєднанні з психотехнікою та областю практичної психології надає можливість знімати стреси, що накопичились протягом використання традиційної методики, та працювати в звичайному руслі, але набагато швидше і ефективніше [3, с. 71].

Психотехніка як система психологічних прийомів і засобів складає основу практичної психології і призначена для вирішення різних психологічних проблем, які стосуються формування особистості людини як володаря свого особистого мистецького світу в процесі саморозвитку і самоактуалізації.

До психотехнічних прийомів відносять окремі психологічні операції, розумові чи практичні дії, спрямовані на оптимізацію і стимуляцію уваги. Вони використовуються в процесі навчальної діяльності з метою формування гармонічного внутрішнього світу, оскільки перекладі з грецької «психо» - душа, а «техно» - мистецтво, майстерність» (читаємо «вміння»). Тож, якщо педагог за фахом займається з музикантом технологією "розкриття душі", то педагог з сольфеджіо, розвиваючи музичне сприйняття і музичний слух, фактично займається збільшенням того "обсягу душі", який буде потрібно розкривати. Тому сольфеджіо можна вважати однією з найважливіших галузей музичної психотехніки в площині становлення музичних відчуттів. Отже, психотехніка - це мистецтво бути майстром своєї душі [3, с. 83].

Психотехнічний прийом як окремий психологічний крок, особиста сенсорна дія викладача і студента реалізується в системі методів, які використовуються в навчальній діяльності. До методичних надбань останнього часу, які набули особливої популярності, відносяться «Сучасне сольфеджіо» і сучасні технології як невід'ємна його частина. Воно спрямоване на вивчення музики ХХ-ХХІ сторіччя, яка не базується на мажоро-мінорі. На потребу часу створені підручники М. Серебряного "Сольфеджио на ритмо - интонационной основе современной эстрадной музыки", методичний посібник Б. Копелевича "Сольфеджіо", посібники «Сучасне сольфеджіо», «Японське сольфеджіо» М. Карасьової, навчальні посібники "Сольфеджіо" та "Сольфеджіо на основі сучасної, джазової та естрадної музики" авторів О.С. Афоніної та В.О. Баранової та багато ін. Отже, сучасне сольфеджіо - це ефективне методична база, яка потребує різноманітних інноваційних форм роботи, в тому числі, психотехнічних прийомів з площини прикладної психології.

За умов вірної мотивації психотехнічні прийоми допомагають створити мікст двох задач - розвитку музикального та інтонаційного (вербального) слуху для досягнення певних успіхів у сприйманні мови, в тому числі іноземної [7, с. 182]. Це є досить сучасним підходом, який ґрунтується на сприйнятті музичної мови не тільки свого народу, а й інших країн. Наприклад, японське сольфеджіо з розшифровкою мовних інтонацій, «перекладом» їх на мову музичну сприяє вербальному сприйманню саме цієї мови. Відомо, що люди з розвиненим музичним слухом набагато легше досягають успіху у вивченні іноземних мов, особливо тих, які побудовані на складній системі вокалізму: китайська, японська тощо [1, с. 317].

Вирішенню завдань сучасного сольфеджіо, безумовно, сприяє і метод цифрових технологій, який є реальним полегшенням етапів опанування дисципліною і затребуваною реалією сьогодення. Використання мультимедійних програм (електронної збірки диктантів) надає можливість диференційованого запису різних музичних зразків одночасно декількома студентами, таким чином, створюючи підґрунтя до індивідуального підходу в умовах групових занять і «поліруючи» стресові ситуації; дає можливість засвоювати більший обсяг музичної інформації за короткий час, суттєво підвищуючи інтерес до навчання; набуває особливого значення для самостійної роботи. Але ніякі цифрові технології не замінять в роботі викладача сольфеджіо психотехнічного підходу.

Досліджуючи використання психотехнічних прийомів на заняттях з сольфеджіо потрібно зауважити на тому, що європейська система навчання в цілому орієнтована на розвиток лівої півкулі мозку, яка відповідає за логіку, письмову візуальну фіксацію. Щоб досягти необхідного балансу між лівою і правою півкулею мозку нам потрібно, метафорично кажучи, «підкачати» праву частину півкулі, яка відповідає за образність, спонтанність (інсайт), креативність. Відомо, що сольфеджування - вище, яке розвивається лівою півкулею, але баланс повинен зберігатись. Для цього існують різні вправи на різні типи слухання: синтетичне і аналітичне [6, с. 124].

Наступне важливе питання стосується сольфеджіо як безпосередньо практичної дисципліни – це робота в групі індивідуально з кожним студентом. Використання певних психотехнічних прийомів в особистій методиці сольфеджіо дозволяє визначати специфічний тип студента під час пропонування завдань або виконання будь-якої дії. Наприклад, музичний диктант може бути написаний фрагментарно або послідовно, що визначає тип особистості і переваги у роботі тієї чи іншої півкулі мозку. Це пояснюється тим, що у кожного студента своя метапрограма дій (звичка), порушення якої може призвести до негативних психологічних наслідків. Отже, необхідно враховувати особистісні шляхи виконання дії студентом. Психотехнічні прийоми допомагають об'єднати всі види музичного слуху (інтонаційного, гармонічного, ладового, тонально-функціонального, ритмічного, навичок нотографічного сприйняття тексту) з метою виконання головного завдання психотехніки в аспекті розвитку музиканта [7, с. 183].

Ефективність розвитку музичного слуху полягає не в екстенсивності музичного навчання, а в його інтенсивності, яка повинна поєднуватись з іншими умовами. Навчання повинно бути цікавим. Можна використовувати ігрові моменти, але вони не завжди будуть інтенсивними. Як зазначалось, для ефективності та інтенсивності навчання повинен бути внутрішній стимул, причому суто особистісний: це розвиток креативності, створення ситуацій нестандартних рішень, особистісна самореалізація і презентабельність, удосконалення ораторсько-інтонаційного мистецтва [6, с. 124].

Вербальне інтонування за допомогою сольфеджіо, безумовно, покращується. Відомо, що інтонація вирішує все (тон створює музику). Крім того, розвинений музичний слух може змінювати ціннісні настанови, виховуючи уявлення про справжню красу в музиці. Ще одна з причин звернення саме до сучасної музики витікає з головного завдання вивчення сольфеджіо у вищій школі: питання інтерпретації і стилістики, основою яких є сформовані виконавські навички і розвинений слух. Отже, основна увага спрямована на формування стильового та експертного слуху. Проте, навички, які сформувались на підґрунті вивчення старої (класичної) музики можуть гальмувати формування нових, заснованих на вивченні сучасної. На допомогу залучаються психотехнічні прийоми, засновані на використанні спеціальних вправ [4].

Один із ефективних шляхів розвитку креативності студентів на заняттях сольфеджіо - використання сенсорних технологій. Синестезія – це здатність переводити відчуття, отримані на вході з одного каналу (слухового) до іншого на виході (зорового, кінетичного, смакового) [5, с. 43] Сенсорна технологія дозволяє уникнути психологічного стресу людині, якій не притаманний абсолютний слух і недостатньо розвинений музикальний. Враховуючи той факт, що під час слухання музики людина використовує всі органи відчуттів, комфортне становище студента під час слухового аналізу досягається шляхом визначення загальної

характеристики музичного явища (акорду, послідовності) за допомогою відчуттів – кольору, масштабу, м'язів, смаку. Якщо, наприклад, акорд пов'язується із певною асоціацією, то не важливо в подальшому його розташування і тембральне насичення. Це важливий і ефективний психотехнічний прийом універсальної методики [2, с. 26]. Метод синестезії є ефективним фактором прискорення навчання сольфеджіо за умов використання елементів сучасної музики (акордів не терцієвої будови, атональної мелодики) тому, що вони легше засвоюються і асоціюються [5, с. 45].

На заняттях з сольфеджіо студентам було запропоновано акорд не терцієвої структури: ре-соль-мі-соль-сі-ре, який треба було охарактеризувати за такими візуальними параметрами:

- колір (класичний, з відтінками, спектр, фантастичний, тепловий);
- форма (геометрична, предметна, асоціативна, фантастична);
- об'єм (великий, широкий, тонкий, розлогий тощо);
- параметри світла (щільність, прозорість, контрастність);
- розташування фігури і фону (певна фігура на певному фоні);
- графіка (трикутник, овал, куб, круг, прямокутник тощо);
- масштаб (малий, великий);
- м'язові відчуття (стриманий, гострий, плавний, різкий);
- смак (солодкий, гірко-кислий, пряний, гострий, ванільний).

При відчутті акорду і візуальній характеристиці важливо було зафіксувати його на розумовому рівні, зв'язати із отриманою м'язовою реакцією і асоціативним відчуттям. При визначенні параметрів важлива також і форма заперечення: відкинувши те, що не підходить, можна визначити притаманне. Відповідати потрібно було зразу, без розмірковувань. Ми отримали такі відповіді:

- колір (можемо точно вказати, можемо назвати спектр – теплий, холодний) «Колір теплий, жовто-помаранчовий»;
- форма – «Скоріш закруглена, точно без кутів»;
- параметри світла «Ранковий»;
- графіка – «Більш схоже на овал»;
- масштаб – «Середнього розміру»;
- м'язові відчуття – «З маленькими голочками»;
- об'єм - «Здається розлогим»;
- смак - «Насичений, солодкуватий».

Отже, синестезія надає можливість вирівняти баланс роботи півкуль, відчути себе талановитим, відчути творчу ейфорію і красу звуку.

Також на заняттях з сольфеджіо ми використовували наступні прийоми психотехніки: орієнтування студентів за кольоровою гамою, що відтворює певний музичний елемент мови, в логіко-графічних схемах «Симетрія в музиці», «Кварто-квінтове коло»;

- визначення елементів музичної мови у вигляді тестів – надає змогу студентам сконцентрувати увагу на одному елементі, попередньо уявивши його звучання і сенсорне відчуття;
- відтворення студентами потрібного матеріалу за фортепіано шляхом підбору;
- темброві диктанти (в запису);
- нестандартні варіанти вирішення завдань (створити двічі гармонічний звукоряд у складеному або перемінному розмірі);
- використання метафор при визначенні елементів музичної мови (спокійний, таємний, наглий, сухий, вибуховий (для домінантового терцквартакорду) тощо);
- створення поспівок на запропонований текст або підтекстовки.

Сенсорні технології (метафори, асоціації) можна використовувати в характеристиці складових компонентів і результатів завдання будь-яких видів творчої діяльності: наприклад, вокальній імпровізації в формі «запитання-відповідь», «інтонаційного повідомлення», «діалогу»;

письмових творчих формах - «Об'єднаній початок пісні з її продовження», «Створи 2 (3, 4-й) голос до мелодії», «Створи пропущений мелодичний уривок», «Музичне лото» та інші.

Таким чином, використання психотехнічних прийомів перетворює заняття сольфеджіо на захоплюючий творчий процес засвоєння навчального матеріалу, прояву творчих здібностей в умовах колективної співпраці і потребує значно менше часу на опанування програмного матеріалу. В подальшій роботі планується складання асоціативної карти сольфеджіо за методикою mind map з урахуванням психотехнічних прийомів та сенсорної технології.

Психотехніки в цілому мають педагогічну спрямованість за рівнем розкриття творчих можливостей студентів, створенні атмосфери безпеки і довіри, виявленні і підтримки інтересів і схильностей, визначаючи при цьому таку організацію діяльності індивіда, яка дозволяє повною мірою реалізувати особисте «Я».

Література

1. Васильєва Л. Концентричний підхід до викладання музично-теоретичних дисциплін (на прикладі сольфеджіо) / Л. Васильєва // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. – 2016. – № 4. – С. 316-320. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2016_4_60
2. Галеев Б. М. Природа и функции синестезии в музыке / Б. М. Галеев // Музыковедение. – 2006. – № 1 – С. 24-28.
3. Карасева М. Сольфеджио – психотехника развития современного профессионального слуха / М. Карасева // Воспитание музыкального слуха. – Вып. 4. – Москва, 1999. – С. 67-85.
4. Коляденко Н. П. Синестетичность как компонент музыкально-интонационного процесса [электронный ресурс] / Н. П. Коляденко. – Режим доступа : <http://elibrary.ru/item.asp?id=11933926>
5. Лозенко Е. Синестезия в системе категорий музыкознания [Электронный ресурс] / Е. Лозенко // Проблемы взаимодействия искусства, педагогики та теорії і практики освіти. – 2011. – Вип. 32. – С. 41–49. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvmp_2011_32_6
6. Трифоненко Н. Б. Реалізація музичних здібностей студентів музично-педагогічних факультетів на уроках сольфеджіо / Н. Б. Трифоненко, В. Ф. Баюн // Актуальні питання мистецької педагогіки. – 2013. – Вип. 2. – С. 123-127. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmp_2013_2_32
7. Турчин О. Експресивна психотехніка як засіб підвищення мотивації до вивчення іноземної мови [Електронний ресурс] / О. Турчин // Психологія особистості. – 2013. – № 1. – С. 180–187. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/По_2013_1_21

References

1. Vasylyeva L. Kontsentrychnyy pidkhyd do vykladannya muzychno-teoretychnykh dystsyplin (na prykladi sol'fedzhio) / L. Vasylyeva // Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho. Seriya : Pedagogichni nauky. – 2016. – № 4. – S. 316-320. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2016_4_60
2. Haleev B. M. Pryroda y funktsyy synestezyy v muzyke / B. M. Haleev // Muzykovedenye. – 2006. – № 1 – S. 24-28.
3. Karaseva M. Sol'fedzhyo – psykhotekhnika razvytyya sovremennoho professyonal'noho slukha / M. Karaseva // Vospytanye muzykal'noho slukha. – Vyp. 4. – Moskva, 1999. – S. 67-85.
4. Kolyadenko N. P. Synestetichnost' kak komponent muzykal'no-yntonatsyonnoho protsessa [élektronnyy resurs] / N. P. Kolyadenko. – Rezhym dostupa : <http://elibrary.ru/item.asp?id=11933926>
5. Lozenko E. Synestezyya v systeme katehoryy muzykoznanyya [Elektronnyy resurs] / E. Lozenko // Problemy vzayemodiyi mystetstva, pedahohiky ta teoriyi i praktyky osvity. – 2011. – Vyp. 32. – S. 41–49. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvmp_2011_32_6

6. Tryfonenko N. B. Realizatsiya muzychnykh zdibnostey studentiv muzychno-pedahohichnykh fakul'tetiv na urokakh sol'fedzhio / N. B. Tryfonenko, V. F. Bayun // Aktual'ni pytannya mystets'koyi pedahohiky. – 2013. – Vyp. 2. – S. 123-127. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmp_2013_2_32

7. Turchyn O. Ekspresyvna psykhotekhnika yak zasib pidvyshchennya motyvatsiyi do vuvchennya inozemnoyi movy [Elektronnyy resurs] / O. Turchyn // Psykholohiya osobystosti. – 2013. – № 1. – S. 180–187. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Po_2013_1_21

В статье рассматривается возможности использования психотехнических приемов в аспекте музыкальной синестезии как средства, позволяющего воспринимать звук с помощью визуальных, вкусовых, мышечных и других ассоциаций с целью повышения эффективности музыкально-слухового обучения студентов на занятиях по курсу «Общая теория музыки: сольфеджио». Дисциплина сольфеджио рассматривается как одна из важнейших отраслей музыкальной психотехники в плоскости становления музыкальных ощущений. В статье приводятся примеры из методики и психотехники современного сольфеджио и личного практического опыта.

Ключевые слова: психотехнические приемы, психотехника, музыкальный слух, современное сольфеджио, сенсорные технологии.

The article considers the usage of psycho technical ways in the plane of musical synesthesia as a method that allows to perceive sound with visual, gustative, muscular, and other associations in view to increase the effectiveness of musical and ear education of students at classes «General Theory of Music: Solfeggio».

The topicality of the problem is responsible for, firstly, a leading role of psycho technologies in the cultural and educational development that must be accompanied by a harmonious development of three representative (sensorial) systems of human perception – visual, auditory, and kinetic one; secondly, the task of development of ear of music as a powerful instrument for perfection of auditory human system in order to form professional ear of music in the educational process.

The subject solfeggio is considered by author as a most important field of musical psycho technology in the plane of formation musical experience on the ground of modern solfeggio. The importance of parallel development of musical and intonational (verbal) ear is proved for to achieve certain successes in lingual perception, as well foreign. In order to decide the tasks of modern solfeggio the level of contribution the method of digital technology, the role of psychological characteristics of cerebration, the importance of union with psycho technical ways of all kinds of musical ear are indicated. The special emphasis is on musical synesthesia.

There are examples of psycho technical ways from private practical experience in this article.

Keywords: psycho technical ways, psycho technology, ear of music, modern solfeggio, sensorial technologies.

УДК 378.011.3-051:78

Пухальський Т. Д.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Стаття присвячена організації системи взаємозв'язків диригентсько-хорових дисциплін як педагогічної умови формування професійної компетентності майбутніх учителів музики у вищих навчальних закладах. Представлена педагогічна умова містить у собі три складові, як от: реалізація міжпредметних зв'язків фахових дисциплін; інтеграція знань і вмінь дисциплін диригентсько-хорового циклу; утворення системи